

WIKTORIA MILUĆ

GENERAL BRYGADY KONSTANTY PLISOWSKI (1890 – 1940) -

- LEGENDA POLSKIEJ KAWALERII ,

OFIARA ZBRODNI NKWD W CHARKOWIE

kl. 1 A VI Liceum Ogólnokształcącego

w Zespole Szkół Ogólnokształcących im. Armii Krajowej

43 - 300 Bielsko - Biała, ul. Sternicza 4, tel. i fax (033) 811 - 92 - 21

opiekun: mgr Rafał Kutryba

Młodość, służba w armii rosyjskiej i formacjach polskich na Wschodzie

Konstanty Plisowski herbu Odrowąż urodził się 8 czerwca 1890 r. w Nowosiółce w powiecie bałckim na Podolu jako syn Karola i Marii z Hołubów.¹ Kształcił się w domu, a następnie w Korpusie Kadetów w Odessie i w Nikołajewskiej Szkole Jazdy w Petersburgu. W 1910 r. uzyskał stopień podporucznika i rozpoczął służbę w 12. Achtyrskim Pułku Huzarów. Podczas I wojny światowej wyróżnił się w bojach na froncie austriackim, zdobył wysokie odznaczenia, doszedł do stopnia rotmistrza i stanowiska dowódcy 2. szwadronu w 12. Achtyrskim Pułku Huzarów.

Po wybuchu Rewolucji Lutowej 1917 r. w Rosji rtm. Plisowski zorganizował w Odessie szwadron z Polaków, którzy służyli w rosyjskiej 12. Dywizji Jazdy. Na czele tego szwadronu wyruszył w końcu stycznia 1918 r. spod Odessy i po przebyciu konno ponad 1400 km przez kraj opanowany ruchem rewolucyjnym dotarł w marcu w rejon Bobrujska, gdzie szwadron ten został włączony do 3. Pułku Ułanów I Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego. W pułku tym rtm. Plisowski był oficerem sztabowym i zastępcą dowódcy. Po rozbrojeniu I Korpusu Polskiego przez Niemców rtm. Plisowski przedostał się na Kubań, gdzie 8 września 1918 r. został przez gen. Lucjana Żeligowskiego mianowany majorem i dowódcą dywizjonu ułanów przy 4. Dywizji Strzelców Polskich. W styczniu 1919 r. gen. Żeligowski powołał mjr. Plisowskiego na stanowisko dowódcy formowanego w Odessie polskiego pułku ułanów. Z pułkiem tym mjr Plisowski osłaniał w kwietniu odwrót antybolszewickich formacji francuskich do Rumunii, po czym 15 czerwca 1919 r. dotarł wreszcie do odrodzonej Polski.

Walki o granice II Rzeczypospolitej i służba garnizonowa

Po przybyciu do kraju mjr Plisowski wziął udział w walkach polsko-ukraińskich na terenie Galicji Wschodniej. W lipcu 1919 r. uczestniczył na czele swego pułku w boju pod Jazłowcem, osobiście prowadząc tam 11 lipca słynną szarżę na pozycje ukraińskie. Na wniosek gen. Żeligowskiego został 23 sierpnia 1919 r. mianowany pułkownikiem z pominięciem jednego stopnia, a jego oddział nazywany był od tej pory 14. Pułkiem Ułanów Jazłowieckich.

Podczas wojny polsko-bolszewickiej płk Plisowski uczestniczył wiosną 1920 r. w zagonie na Koziatyn i wyprawie kijowskiej. Dn. 1 czerwca t. r. objął dowództwo IV Brygady Jazdy (dalej: BJ), walczącej w składzie wojsk Frontu Południowego. W tym okresie dowodził też czasowo jedną z dywizji jazdy, a następnie zaczął dowodzić VI BJ i na jej czele 31 sierpnia wziął udział w bitwie z sowiecką 1. Konną Armią pod Komarowem. W uznaniu dokonań uzyskał krzyż *Virtuti Militari* kl. V.

W maju 1921 r. płk Plisowski otrzymał stanowisko pełniące obowiązki dowódcy 1. Dywizji Kawalerii, w sierpniu t. r. objął dowództwo VIII Brygady Kawalerii (dalej: BK), a we wrześniu - dowództwo XI BK. W 1923 r. skierowano go na kurs do Centrum Wyższych Studiów Wojskowych w Rembertowie, po ukończeniu którego wrócił na stanowisko dowódcy VI BK. W końcu 1927 r. przeniesiony został na stanowisko dowódcy V Samodzielnej BK w Krakowie.

Należał do najbardziej znanych oficerów w całym Wojsku Polskim. Miał opinię wybitnego dowódcy jednostek kawalerii, odznaczającego się wielką osobistą odwagą w walce. W 1926 r. Wojciech Kossak uwiecznił go na obrazie „Szarża 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich”.² Dn. 4 stycznia 1929 r. otrzymał nominację na generała brygady. W dn. 1 marca 1930 r. został zwolniony ze stanowiska dowódcy V Samodzielnej BK, a 31 grudnia 1930 r. - przeniesiony w stan spoczynku.

Konstanty Plisowski nie założył rodziny. Miał dwóch braci, którzy także służyli w Wojsku Polskim: Józef (1887-1966) był generałem brygady, a Kazimierz (1896-1962) - pułkownikiem.

Obrona twierdzy w Brześciu nad Bugiem we wrześniu 1939 r.

Z chwilą wybuchu II wojny światowej gen. Plisowski powrócił do czynnej służby wojskowej, obejmując 11 września 1939 r. dowództwo obrony Brześcia nad Bugiem. Podległe mu zgrupowanie należało do Grupy Operacyjnej „Polesie” gen. Franciszka Kleeberga, mającej zabezpieczyć wojska polskiego Frontu Północnego przed obejściem od wschodu przez siły niemieckie.³

Obronę Brześcia oparto o dawną rosyjską twierdzę. Jej załoga liczyła ok. 4 tys. żołnierzy i miała do dyspozycji 18 dział polowych, 8 dział przeciwlotniczych, 36 lekkich czołgów i tankietek oraz – okresowo – dwa pociągi pancerne. Wobec szczupłości sił gen. Plisowski zrezygnował z obsadzenia zewnętrznych fortów i postanowił toczyć walkę na obwodzie właściwej twierdzy – Cytadeli.

Dn. 14 września Brześć został zaatakowany przez niemiecki XIX Korpus Pancerny gen. Heinza Guderiana. Jego 10. Dywizja Pancerna wkroczyła do nie bronionego miasta, a 20. Dywizja Zmotoryzowana uderzyła na twierdzę. Po krótkim boju wyparto polskie ubezpieczenia z przedpola, ale atak niemieckich czołgów na twierdzę został zatrzymany i odrzucony ogniem dział oraz czołgów, którymi zablokowano bramy. Niepowodzeniem zakończyły się również kolejne próby zdobycia twierdzy, podjęte po południu i nocą. Wysłane na rozpoznanie polskie pociągi pancerne nr 55 i 53 stoczyły walki z wrogiem w rejonie miejscowości Żabinka i Skoki, po czym odjechały do Kowla.

W dn. 15 i 16 września niemieckie oddziały 10. Dywizji Pancernej i 20. Dywizji Zmotoryzowanej przy wsparciu czołgów, artylerii i lotnictwa ponawiały szturm na twierdzę. obrońcy stawiali jednak twardy opór. Niemieckie ataki załamywały się na szczycie wałów, gdzie nierzadko dochodziło do walki wręcz.

Przez trzy dni zmagania załoga twierdzy odparła siedem natarć przeciwnika, ale jej sytuacja stawała się tragiczna: straty własne (zabitych i rannych) sięgały 40 procent stanu osobowego, kończyły się zapasy amunicji i granatów, znikąd nie było pomocy. Płonęły koszary, większość umocnień uległa zrujnowaniu, a szpital przepelniony był rannymi. Ranny odłamkiem gen. Plisowski utracił łączność ze sztabem gen. Kleeberga i nie miał żadnych informacji o sytuacji na froncie i w kraju.

Ok. godz. 17 dn. 16 września gen. Plisowski wezwał na naradę dowódców poszczególnych odcinków obrony. Nie widząc możliwości utrzymania twierdzy i oceniając, że dalsza obrona straciła znaczenie z operacyjnego punktu widzenia, podjęto decyzję opuszczenia Cytadeli. Większość polskich oddziałów obrony Brześcia dotarła do wyznaczonego miejsca w rejonie Kodnia.

Dn. 17 września gen. Plisowski wyjechał z Kodnia samochodem, udając się do sztabu Grupy Operacyjnej Kawalerii gen. Władysława Andersa. Dowództwo nad ewakuowanymi obrońcami twierdzy objął ppłk dyplomowany Alojzy Horak, określając swą grupę nazwą „Brześć”. Grupa ta kontynuowała walkę na Lubelszczyźnie do 1 października.

Powrót do kawalerii

Grupa Operacyjna Kawalerii (dalej: GOK) gen. Władysława Andersa powstała 11-12 września 1939 r.

w okolicach Warszawy z połączonych sił Nowogródzkiej, Wołyńskiej i części Kresowej Brygady Kawalerii.⁴ Przesuwana na południowy wschód, weszła w skład wojsk Frontu Północnego. W dn. 15-17 września przebywała w rejonie Baranów - Łysobyki nad Wieprzem i być może tutaj dołączył do niej gen. Plisowski, zostając zastępcą gen. Andersa. Następnie GOK przeszła do rejonu na południowy wschód od Zamościa i wzięła udział w II bitwie pod Tomaszowem Lubelskim (22-27 września). W bitwie tej wojska Frontu Północnego miały przełamać linię jednostek niemieckich między Zamościem a Tomaszowem Lubelskim, by później ruszyć na południe i dotrzeć na Węgry.

GOK, wzmocniona przez kombinowaną BK płk. Adama Zakrzewskiego i 1. Pułk Szwoleżerów (dalej: p. szwol.), ruszyła do boju nocą z 22 na 23 września z zadaniem przebiccia się na Józefów. Rankiem oddziały Nowogródzkiej BK zdobyły Krasnobród, otwierając sobie drogę na południe. Gen. Anders nie zatrzymując się pomaszzerował dalej, mając ze sobą większość Nowogródzkiej BK, oddział z Kresowej BK oraz 1. p. szwol. Gdy 24 września GOK odpoczywała w rejonie Rudy Różanieckiej, gen. Anders powierzył gen. Plisowskiemu dowództwo Nowogródzkiej BK.

W okolicach Lubaczowa do GOK dołączyły resztki Wileńskiej i Wołyńskiej BK.

Rano 26 września doszło koło Krakowca do walk Nowogródzkiej BK z oddziałami niemieckiej 28. Dywizji Piechoty. W zamian za oddanie jeńców Niemcy zobowiązali się, iż nie będą atakować GOK. Niestety, po południu Polacy natknęli się na jednostki sowieckiej 12. Armii. Na północ od Sądowej Wiszni przeciwnik rozbił ostatki Kresowej BK. Niektóre jej oddziały dołączyły do Nowogródzkiej BK.

Z okolic Krakowca Nowogródzka BK podjęła marsz na południe. Gdy rano 27 września osiągnęła rejon wsi Władypol 15 km na północ od Sambora, została zaatakowana przez sowiecką kawalerię wspartą artylerią i czołgami. Polskie oddziały stawiały opór w pobliskiej wsi Wola Sudkowska, ale zagrożone obejściem, otrzymały rozkaz odwrotu na Rajtarowice. Odwrót osłaniał 26. Pułk Ułanów, przy którym szli gen. Anders i Plisowski. W sytuacji całkowitego okrążenia brygady gen. Anders nakazał rozwiązanie oddziałów i przedzieranie się na Węgry małymi grupami.

Gen. Plisowski znalazł się w wraz z gen. Andersem w grupie kilkunastu oficerów i żołnierzy, która zdołała przekraść się w Bieszczady na południowy zachód od Borysławia. Wieczorem 28 września pod wsią Łastówki została ona jednak napadnięta przez oddział sowieckich żołnierzy i ukraińskich dywersantów. Dwukrotnie ranny gen. Anders rozkazał swojej grupie, aby bez niego szła na Węgry. Niestety, niemal wszyscy trafili do niewoli. Gen. Plisowski został schwytany 28 września w rejonie Świdnika i odstawiony do dowództwa sowieckiej 12. Armii w Starym Samborze, a stąd – ku granicy.

Sowiecka niewola

Transport polskich jeńców do granicy polsko-sowieckiej odbywał się w uciążliwych warunkach. Rtm. Józef Czapski wspominał: „Od Tarnopola zaczęto nas pchać ku Wołoczyskom ciężarówkami, a potem na piechotę. Po drodze dołączały kolumny oficerów, między innymi szedł także gen. Plisowski

(...)”.⁵ W Wołoczyskach po sowieckiej stronie granicy znajdował się punkt zdawczo-odbiorczy, w którym jeńcy byli przekazywani przez Armię Czerwoną policji politycznej - NKWD. Stąd przewożono jeńców koleją do obozów NKWD w głębi Związku Sowieckiego.

Gen. Plisowski trafił do obozu w Starobielsku we wschodniej części sowieckiej Ukrainy.⁶

Tamtejszy obóz istniał w dawnym prawosławnym klasztorze Swiato-Skorbiaszczeńskim przy ul. Kirowa oraz w dwóch pobliskich budynkach.⁷ Klasztor otoczony był murem i zasiekami z drutu kolczastego. Jeńców rozlokowano w kilkunastu budynkach różnego przeznaczenia, a czasowo nawet w namiotach. W obozie stale panowało przepelnienie - od końca listopada 1939 r. przebywało tam ok. 3900 jeńców. Warunki bytowe były ciężkie. Znane są one ze wspomnień ocalałych jeńców, m. in. rtm. Józefa Czapskiego i por. Bronisława Młynarskiego, oraz z raportów NKWD.⁸ Nie wszystkie podane tam informacje można odnieść do generałów (8), gdyż z grupą kilku starszych pułkowników zostali oni odizolowani w tzw. „domu generalskim” przy skrzyżowaniu ul. Oktiabrskiej i Kirowa, skąd do obozu głównego nie docierały od nich żadne wiadomości. Dom otoczono drutem kolczastym, okna miał do połowy zamalowane i pilnowała go straż. Wszystkie prace wewnątrz: sprzątanie, rąbanie drewna, noszenie wody i gotowanie, z wyjątkiem mycia podłóg, wykonywali sami generałowie i pułkownicy. Posiłki otrzymywali w suterenie domu na rogu ul. Komunardów i Wołodarskiego.⁹

Jeńcy przesłuchiwani byli przez funkcjonariuszy NKWD, którzy starali się wykryć osoby ważne lub niebezpieczne dla Związku Sowieckiego oraz skłonne do współpracy. Większość jeńców we wnioskach końcowych została określona przez NKWD jako nieprzydatna dla władz sowieckich, a przy tym jako „element kontrewolucyjny, nie rokujący perspektyw na resocjalizację”.¹⁰

Śmierć w 1940 r.

Dn. 5 marca 1940 r. Józef Stalin i jego współpracownicy podjęli uchwałę o wymordowaniu polskich jeńców wojennych z obozów w Starobielsku, Kozielsku i Ostaszkowie oraz polskich więźniów politycznych z więzień w zachodnich rejonach Związku Sowieckiego.

Na podstawie rozkazów z Moskwy NKWD przystąpiło do „rozładowania” obozu w Starobielsku, które trwało od 5 kwietnia do 12 maja 1940 r. Po dokładnej rewizji w obozie jeńców transportowano koleją ze Starobielska na Dworzec Południowy w Charkowie, skąd samochodami więziennymi byli przewożeni do wewnętrznego więzienia Obwodowego Zarządu NKWD przy ul. Dzierżyńskiego 13.

W więzieniu, w czasie ponownej rewizji, odbierano jeńcom bagaże, ruble, płaszcze i pasy główne. Po okresowym pobycie w celi jeńców wywoływano pojedynczo na korytarz i ze związanymi na plecach rękoma prowadzono do piwnicy. Tam prokurator i oficer NKWD sprawdzali według listy dane personalne jeńca, po czym jeden z funkcjonariuszy NKWD strzelał mu w kark z rewolweru. Głowy ofiar owijano ich własnymi płaszciami, aby nie krwawiły. Zwłoki ładowano na ciężarówki i zawożono do lasu koło osiedla Piatichatki, gdzie były zakopywane w masowych grobach.¹¹

Brak tzw. list wywozowych ze Starobielska uniemożliwia określenie dat egzekucji poszczególnych grup jeńców. Istnieje tylko wykaz akt osobowych jeńców wysyłanych z tamtejszego obozu, znany jako „lista Gajdideja”. Nazwisko gen. Plisowskiego widnieje na tym wykazie pod numerem 2585.¹²

Ujawnienie zbrodni i pośmiertny awans

Losy jeńców z obozu w Starobielsku pozostawały nieznane przez pół wieku. Tragiczna prawda na ich temat wyszła na jaw dopiero w 1990 r., gdy władze sowieckie ujawniły miejsca mordów i zakopania zwłok oraz przekazały stronie polskiej kopie dokumentów katyńskich, m. in. wykaz akt ewidencyjnych jeńców wywożonych ze Starobielska.

Decyzją Nr 38/MON Ministra Obrony Narodowej z 20 marca 1996 r. imię gen. Konstantego Plisowskiego otrzymała 6. Brygada Kawalerii Pancerniej. Postanowieniem Nr 112-48-07 Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego z 5 października 2007 r. Konstanty Plisowski został awansowany pośmiertnie do stopnia generała dywizji. Awans ten ogłoszono 9 listopada 2007 r. w Warszawie, w trakcie uroczystości „Katyń Pamiętamy – Uczcijmy Pamięć Bohaterów”.

.....

PRZYPISY

¹ Biografia Konstantego Plisowskiego do wybuchu II wojny światowej na podstawie opracowań – P. Stawecki: Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939, Warszawa 1994, s. 253-254; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski: Generałowie Polski Niepodległej, wyd. II, Warszawa 1991, s. 148; Encyklopedia Wojskowa, red. O. Laskowski, t. VI, Warszawa 1937, s. 438; M. Wrzosek: Plisowski (Odrowąż-Plisowski) Konstanty /w:/ Polski Słownik Biograficzny Polskiej Akademii Nauk, t. XXVI/4, Wrocław-Warszawa-Kraków 1981, s. 741-742.

² K. Olszański: Wojciech Kossak, wyd. IV, Wrocław-Warszawa i in. 1990, s. 36 i 64.

³ Informacje na temat obrony twierdzy w Brześciu nad Bugiem w 1939 r. na podstawie opracowań - W. Włodarkiewicz: Polesie 1939, Warszawa 2011, s. 117-160; V. Beshanov: Czerwony Blitzkrieg, Warszawa 2008, s. 94-99; L. Głowacki: Działania wojenne na Lubelszczyźnie w roku 1939, wyd. II, Lublin 1986, s. 235-236 i 241-242; M. Porwit: Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku, t. III, wyd. II, Warszawa 1983, s. 32 i 436.

⁴ Informacje na temat działań Grupy Operacyjnej Kawalerii gen. Władysława Andersa w 1939 r. na podstawie opracowań - R. Szawłowski: Wojna polsko-sowiecka 1939, t. I, wyd. III, Warszawa 1997, s. 313-318; M. Porwit: Komentarze ... , t. II, s. 380-384 i t. III, s. 182-257; V. Beshanov: Czerwony Blitzkrieg, s. 136-140; L. Głowacki: Działania wojenne ... , s. 176-215; R. Szubański: Ostatnie walki

Grupy Kawalerii gen. Andersa w okresie 26-27.9.1939 r. /w:/ „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1994, nr 3, s. 108 i nast.

⁵ J. Czapski: Wspomnienia starobielskie /w:/ Na nieludzkiej ziemi, wyd. II, Kraków 2011, s. 14.

⁶ B. Gałek: Starobielsk. Obóz jeniecki NKWD, wrzesień 1939-maj 1940, Warszawa 2014, s. 111.

⁷ Informacje na temat obozu w Starobielsku na podstawie raportów NKWD – Katyń. Dokumenty zbrodni, oprac. W. Materski, E. Rosowska, B. Woszczyński, N. Lebediewa, N. Pietrosowa, t. 1: Jeńcy nie wypowiedzianej wojny: sierpień 1939 – marzec 1940, Warszawa 1995, s. 138, 144-145, 165-170, 257-266, 281, 297-305, 344-350, 385-389, 404-412 oraz opracowań – B. Gałek: Starobielsk. Obóz ... , s. 111-307; E. Gruner-Żarnoch: Starobielsk w oczach ocalałych jeńców, Warszawa 2008; A. Przewoźnik, J. Adamska: Katyń. Zbrodnia. Prawda. Pamięć, Warszawa 2010, s. 76-81 i 88-110; W. Materski: Katyń ... nasz ból powszedni, Warszawa 2008, s. 37-45,

⁸ J. Czapski: Wspomnienia starobielskie, s. 7-45; B. Młynarski: W niewoli sowieckiej, Londyn 1974; Katyń. Dokumenty ... , t. 1, s. 138, 144-145, 165-170, 257-266, 281, 297-305, 344-350, 385-389, 404-412.

⁹ B. Gałek: Starobielsk. Obóz ... , s. 125-126; A. Przewoźnik, J. Adamska: Katyń ... , s. 77.

¹⁰ Cyt. Za: W. Materski: Katyń ... , s. 44.

¹¹ B. Łojek: Zeznania Syromiatnikowa w sprawie wymordowania jeńców polskich /w:/ II półwiecze zbrodni. Katyń-Twer-Charków, Warszawa 1995 („Zeszyty Katyńskie” nr 5), s. 64-73.

¹² J. Tucholski: Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista ofiar, Warszawa 1991, s. 960; Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, oprac. J. Ciesielski i in., Warszawa 2003, s. 420.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- 1/ Anders W.: Bez ostatniego rozdziału. Wspomnienia z lat 1939-1946, Lublin 1992,
- 2/ Czapski J.: Wspomnienia starobielskie /w:/ Na nieludzkiej ziemi, wyd. II, Kraków 2011, s.7-45,
- 3/ Katyń. Dokumenty zbrodni, oprac. W. Materski, E. Rosowska, B. Woszczyński, N. Lebediewa, N. Pietrosowa, t. 1: Jeńcy nie wypowiedzianej wojny: sierpień 1939 – marzec 1940, Warszawa 1995,
- 4/ Młynarski B.: W niewoli sowieckiej, Londyn 1974,

OPRACOWANIA

- 1/ Beshanov V.: Czerwony Blitzkrieg, Warszawa 2008,
- 2/ Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, oprac. J. Ciesielski i in., Warszawa 2003,
- 3/ Encyklopedia Wojskowa, red. O. Laskowski, t. VI, Warszawa 1937,
- 4/ Gałek B.: Starobielsk. Obóz jeniecki NKWD, wrzesień 1939-maj 1940, Warszawa 2014,
- 5/ Głowacki L.: Działania wojenne na Lubelszczyźnie w roku 1939, wyd. II, Lublin 1986,
- 6/ Gruner-Żarnoch E.: Starobielsk w oczach ocalałych jeńców, Warszawa 2008,
- 7/ Kryska-Karski T., Żurkowski S.: Generałowie Polski Niepodległej, wyd. II, Warszawa 1991,
- 8/ Łojek B.: Zeznania Syromiatnikowa w sprawie wymordowania jeńców polskich /w:/ II półwiecze zbrodni. Katyń-Twer-Charków, Warszawa 1995 („Zeszyty Katyńskie” nr 5), s. 64-73,
- 9/ Materski W. : Katyń ... nasz ból powszedni, Warszawa 2008,
- 10/ Olszański K.: Wojciech Kossak, wyd. IV, Wrocław-Warszawa i in. 1990,
- 11/ Porwit M.: Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku, t. II-III, wyd. II, Warszawa 1983,
- 12/ Przewoźnik A., Adamska J.: Katyń. Zbrodnia. Prawda. Pamięć, Warszawa 2010,
- 13/ Rozstrzelani w Charkowie. Indeks represjonowanych, t. II, Warszawa 1996,
- 14/ Stawecki P.: Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918-1939, Warszawa 1994,
- 15/ Szawłowski R.: Wojna polsko-sowiecka 1939, t. I, wyd. III, Warszawa 1997,
- 16/ Szubański R.: Ostatnie walki Grupy Kawalerii gen. Andersa w okresie 26-27.9.1939 r. /w:/ „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1994, nr 3, s. 108 i nast.
- 17/ Tucholski J.: Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista ofiar, Warszawa 1991,
- 18/ Włodarkiewicz W.: Polesie 1939, Warszawa 2011,
- 19/ Wrzosek M.: Plisowski (Odrawąż-Plisowski) Konstanty /w:/ Polski Słownik Biograficzny Polskiej Akademii Nauk, t. XXVI/4, Wrocław-Warszawa-Kraków 1981, s. 741-742,